Eduskunta
Maa- ja metsätalousvaliokunta

Maa- ja metsätalousvaliokunnan lausuntopyyntö hallituksen esityksestä HE 40/2025vp laiksi vesihuoltolain muuttamisesta

Kilpailu- ja kuluttajaviraston lausunto

Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta on pyytänyt lausuntoa hallituksen esityksestä HE 40/2025 vp. Esityksen mukaan lakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan kunta ei saa myydä vesihuoltoon kohdistuvaa omistustaan, eikä kunnan omistuksessa tai määräysvallassa oleva vesihuoltolaitos saa myydä vesihuolto-omaisuuttaan. Kunnalle säädettäisiin lisäksi etuosto-oikeus nykyisin yksityisessä omistuksessa olevien vesihuoltolaitosten ja niiden vesihuolto-omaisuuden kaupoissa. Jatkossa saisi perustaa vain kunnan omistuksessa olevia vesihuoltolaitoksia tai asiakasomisteisia vesihuolto-osuuskuntia. Vesihuoltolakiin lisättäisiin säännökset, joilla varmistetaan kunnan järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvien julkisomisteisten vesihuoltotoimintojen ja vesihuolto-omaisuuden säilyminen kuntien omistuksessa (4 c §). Lisäksi muilla esityksen muutoksilla edistettäisiin vesihuollon alueellista yhteistyötä ja rakennemuutosta, kehitettäisiin vesihuollon suunnittelujärjestelmää, täsmennettäisiin kunnan vesihuollon järjestämisvelvollisuutta, selkeytettäisiin vesihuoltolaitoksen toiminta-alueen määrittämistä ja kiinteistöjen velvollisuutta liittyä laitoksen verkostoon, tehostettaisiin laitoksen talouden ylläpitoa, parannettaisiin vesihuollon maksujen kustannuskattavuutta ja läpinäkyvyyttä sekä tehostettaisiin lain valvontaa.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) tarkastelee vesihuoltomaksujen valvontaa ja sopimuksia erityisesti kuluttajan ja kotitalouksien aseman sekä niiden maksamien vesihuoltomaksujen näkökulmasta. KKV kiittää valiokuntaa mahdollisuudesta lausua ja toteaa lausuntonaan seuraavaa.

Taustaksi

Kilpailu- ja kuluttajavirasto on aiemmin lausunut luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vesihuoltolain muuttamisesta lausunnoissaan KKV/777/03.02/2024 sekä KKV/19/03.02/2025. Ensimmäisessä lausunnossa KKV otti kantaa välittömämmin sen toimivaltaan kuuluviin seikkoihin, erityisesti vesihuollon maksujen ja sopimusehtojen muuttamiseen. Jälkimmäisessä lausunnossa KKV lausui erityisesti vesihuoltolakiin esitettävistä säännöksistä, joilla varmistetaan kunnan järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvien julkisomisteisten vesihuoltotoimintojen ja vesihuolto-omaisuuden säilyminen kuntien omistuksessa (4 c §). Tässä valiokunnalle annettavassa kirjallisessa lausunnossa tiivistämme keskeisimmät huomiot näistä lausunnoista.

Maksujen yleiset perusteet 18 §

KKV pitää kannatettavana, että vesihuoltomaksujen yleisiä perusteita täsmennetään niin, että maksujen ensisijaisina perusteina ovat

kustannuskattavuus, kohtuullisuus ja tasapuolisuus. Vasta näiden ehtojen täyttyessä maksuihin voi sisältyä kohtuullinen tuotto pääomalle. Lisäksi 1 momentissa on täsmennetty, että maksujen tulee kattaa vesihuoltolaitoksen kustannukset ja investoinnit omaisuudenhallintasuunnitelman mukaisesti. Myös tätä KKV pitää tarpeellisena täsmennyksenä, sillä kustannusvastaavuutta on käytännössä hankala todentaa ilman omaisuudenhallintasuunnitelman mukaista dokumentaatiota. Omaisuudenhallinnan ja investointien suunnitelmallisuuden seuranta on olennaista myös siitä näkökulmasta, että vesihuoltomaksuihin mahdollisesti tehtävät korotukset säilyisivät kohtuullisina ja suurilta kertakorotuksilta vältyttäisiin. Lisäksi vesihuoltolaitosten taloudenhallinnan kannalta on keskeistä, että vesihuoltomaksutulot ohjautuvat vesihuollon kehittämiseen. KKV kannattaa myös lisäystä, jossa vesihuoltolaitosten tulee tarkistaa 1–3 momentissa tarkoitetut maksujen määräytymisperusteet vuosittain maksutarkistustensa yhteydessä. KKV muistuttaa, että myös määräytymisperusteiden muutoksista tulee ilmoittaa asiakkaalle vesihuoltolain 23 § 3 momentin mukaisin menettelyin.

KKV myös huomauttaa, että siitäkin huolimatta, että esityksessä on selvennetty, miten 23 §:ää tulee soveltaa sopimusehtojen muutostilanteissa (ks. alla), esitys ei nykyiseen muotoiluun nähden edelleenkään merkittävästi selvennä vesihuoltolain 18 § ja 23 § välistä suhdetta. Sekä nykyisessä että ehdotetussa vesihuoltolain 18 §:ssä säädetään, että maksujen tulee olla kohtuulliset ja tasapuoliset. Kuluttaja-asiamiehen valvonta koskee vain 23 § mukaisia sopimusehtojen muutostilanteita, joiksi maksukorotukset voidaan lukea. Oikeusvarmuuden takaamiseksi olisi tärkeää, että esityksestä ja sen perusteluista kävisi selkeästi ilmi, milloin sovelletaan vesihuoltolain 18 §:ä ja milloin on kyse lain 23 §:n tarkoittamasta sopimusehtojen muutostilanteesta.

Maksut 19 §

Vesihuoltolaitosten perimien vesimaksujen osalta esityksessä esitetään, että vesihuoltomaksujen tulee käyttömaksun ohella periä jatkossa perusmaksua. Perusmaksun perimisen asettaminen velvoittavaksi on KKV:n näkemyksen mukaan perusteltua huomioiden vesihuoltolaitosten tyypillinen kustannusrakenne, jossa kiinteät, veden kulutuksesta riippumattomat, kustannukset ovat merkittäviä. Perusmaksun perimisellä voidaan tasapainottaa laitosten tulovirtaa siten, että esimerkiksi käyttömaksujen kohtuuttomien korotusten riskiä voidaan vastaisuudessa vähentää.

Perusmaksujen asetannan osalta KKV huomauttaa, että niissä vesihuoltolaitoksissa, joissa perusmaksua ei nykyisin kerätä ja perusmaksu asetettaisiin nykyisen käyttömaksun oheen, kotitalouksien maksurasitus voi kasvaa, ellei käyttömaksun tasoa muuteta vastaavasti. KKV pitää tärkeänä, että maksujen tasoa ja perusteita seurataan jatkossa, jotta vaikutukset kotitalouksien maksurasitukseen voidaan todentaa.

Yleisesti KKV kiinnittää huomiota siihen, että vesihuoltolaitoksen perimien maksujen, kuten perus-, käyttö- ja liittymismaksujen, tulee olla selkeästi perusteltuja ja läpinäkyviä. Maksujen määräytymisperusteiden tulee olla ymmärrettäviä kuluttajien ja kiinteistönomistajien näkökulmasta, jotta varmistetaan, että ne

vastaavat aiheutuneita kustannuksia ja vältytään kohtuuttomilta hinnankorotuksilta. Kustannusten kohdentamisen ja aiheuttamisperiaatteen näkökulmasta on tärkeää, että maksut jakautuvat oikeudenmukaisesti, ja että asiakkaat maksavat vain siitä osasta, joka liittyy heidän alueellaan toteutettaviin palveluihin ja kustannuksiin. Maksuperusteiden selkeä määrittely on KKV:n näkemyksen mukaan jatkossa entistä tärkeämpää, sillä uudessa 19 § muotoilussa maksun poikkeavuus eri alueilla voidaan tulkita muuttuvan entistä muotoilua velvoittavampaan suuntaan. Lisäksi liittymismaksuja määritettäessä on tärkeää huomioida, että kiinteistön käyttötarkoituksen mukaisen hinnoittelun ei tule johtaa perusteettomaan syrjintään tai eri kiinteistöjen epätasa-arvoiseen kohteluun.

Vesihuoltolaitoksen toimintakertomus 20 a §

KKV pitää kannatettavana, että esityksessä täsmennetään vesihuoltolaitosten toimintakertomuksen sisältöä. Erityisen tärkeänä KKV pitää vesihuoltolaitosten omaisuudenhallintasuunnitelman sekä vesihuoltomaksujen perusteiden täsmennyksiä. Nämä tiedot ovat kriittisiä maksujen kustannusvastaavuuden seurannassa. KKV pitää kannatettavana lisäystä, jossa vesihuoltolaitosten tulee toimintakertomuksessaan kuvata 18 §:n 2 momentin mukaisesti tuloutetun tuoton vaikutus vesihuollon maksuihin. Kuten myös muutosten perusteluissa todetaan, näillä muutoksilla voidaan osaltaan parantaa vesimaksujen julkisuusvalvontaa esimerkiksi maksujen kohtuullisuuden osalta. Yleisesti KKV kannattaa kaikkia toimia, joilla vesihuollosta kerättävää tietopohjaa voidaan kehittää.

Taloustietojen julkistaminen 20 c §

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi pykälää koskien vesihuoltolaitosten 20 a §:ssä määriteltyjen tietojen julkaisemista siten, että tiedot tulee julkaista avoimesti tietoverkossa. KKV kannattaa muutosta, sillä tietojen avoimuus parantaa valvovien tahojen ja erityisesti vesihuoltolaitoksen asiakkaiden mahdollisuuksia päästä käsiksi näihin tietoihin. Tämän ohella esityksessä muutetaan sitä tietosisältöä, mitä ko. pykälän nojalla tulee ilmoittaa, sillä osa tiedoista on siirretty ilmoitettavaksi osana 20 a § mukaista toimintakertomusta. Muutos on siten lähinnä tekninen, sillä 20 c § velvoittaa julkistamaan avoimesti tietoverkossa myös toimintakertomuksen.

KKV kuitenkin huomauttaa, että vaikka vesihuollon (voimassa olevaa) hintatasoa koskevat tiedot velvoitetaan ilmoittamaan osana toimintakertomusta, voi 20 c §:ssä tehty muutos aiheuttaa sekaannusta sen suhteen, tulisiko tiedot ilmoittaa myös muualla kuin toimintakertomuksen osana. KKV katsoo, että veden hintatasoa koskeva tieto on niin oleellinen, että se tulisi ilmoittaa myös muualla kuin osana toimintakertomusta. Nyt esitetty muotoilu voidaan tulkita niin, että hintatasoon liittyvä tieto olisi mahdollista ilmoittaa vain osana toimintakertomusta. Jos toimintakertomusten löydettävyydessä ja selkeydessä on merkittäviä eroja eri vesihuoltolaitosten välillä, olisivat myös hintatasoa koskevat tiedot tällöin eritasoisesti ilmoitettu eri laitoksissa.

Sopimusehtojen muuttaminen 23 §

KKV pitää kannatettavana sitä, että 23 § 1 momentin kohtaan 3 on esitetty lisäys, jossa vesihuoltolaitos saisi muuttaa 21 §:ssä tarkoitetun sopimuksen mukaisia maksuja ja muita sopimuksen ehtoja muusta erityisestä syystä olosuhteiden *ennakoimattomasti* ja olennaisesti muututtua. Nimenomaan olosuhteiden ennakoimattomuuden lisääminen 3 kohtaan korostaa sitä, että 3 kohdan perusteella tehtävien sopimusmuutosten tulisi perustua sellaiseen olosuhteiden muutokseen, jota ei ole voinut sopimuksen tekohetkellä ennakoida. Korjausvelan kertymisestä johtuva maksujen muutos ei siten voisi perustua kohtaan 3, vaan se tulisi tehdä kyseisen momentin kohtaan 1 perustuen. KKV:n näkemyksen mukaan lainkohdan muutos ja siihen liittyvät perustelut selkeyttävät osaltaan sitä, millaisessa tilanteessa 23 § 1 momentin kohtaa 3 on maksumuutoksen perusteena voitu käyttää.

Rajaukset vesihuoltolaitosten omistajuuteen

KKV:n selvityksen perusteella vesihuoltomaksuihin kohdistuu merkittäviä korotuspaineita jo vesihuoltosektorin nykyrakenteessakin huomattavan vesijohtoverkoston korjausvelan vuoksi.[1] Siten toimia, jotka vastaisuudessa saattaisivat edelleen kasvattaa riskiä vesihuoltomaksujen korotuksiin, ei voida pitää kannatettavana. Siitäkin huolimatta, että vesihuollon yksityisellä omistajuudella voi olla myös joitakin positiivisia vaikutuksia esimerkiksi toiminnan tehokkuuteen, liittyy siihen toisaalta merkittävä riski epätarkoituksenmukaisista kannustimista, erityisesti veden hinnoittelun osalta. Koska vesihuolto lukeutuu kriittiseen infrastruktuuriin, ihmisoikeuksiin ja kuluttajaoikeudellisiin välttämättömyyspalveluihin, on näitä riskejä syytä painottaa mahdollisia hyötyjä enemmän. Siten KKV kannattaa esityksessä olevaa 4 c pykälää, jossa omaisuuden myyntikiellolla rajataan kuntien mahdollisuuksia myydä tai muutoin luovuttaa vesihuoltoon kohdistuvaa omaisuuttaan yksityisille tahoille. KKV pitää esitettävää täyskieltoa parempana ratkaisuna kuin osittaista myyntikieltoa, sillä täyskielto yksiselitteisesti rajaa pois kaikki yksityiseen omistukseen liittyvät järjestelyt, kuten esimerkiksi osakassopimuksin tehtävät järjestelyt. Täyskielto ei näin jätä mahdollisuutta, että merkittävä vähemmistöomistaja ohjaisi vesihuoltolaitoksen toimintaa epätarkoituksenmukaiseen suuntaan.

Muut huomiot

Koska vesi on välttämättömyyshyödyke, KKV painottaa vesimaksujen kohtuullisuutta ja kuluttajansuojaa tärkeyttä vesimaksujen korotusten yhteydessä. Etenkin kertakorotukset voivat olla taloudellisesti raskaita pienituloisille kotitalouksille, joten korotuksista tulee tiedottaa hyvissä ajoin ja selkeästi. Kuluttajille tulee antaa riittävästi aikaa valmistautua korotuksiin, ja heidän on saatava ymmärrettävä selitys korotuksen syistä ja siitä, miten korotus vaikuttaa heidän vesilaskuihinsa. Tältä osin KKV pitää tärkeänä, että yleistä tietoisuutta vesimaksuista ja niiden mahdollisista korotuksista parannettaisiin sekä vesihuollon asiakkaiden että vesihuoltolaitosten keskuudessa. Informaatio-ohjauksen keinoin voidaan vaikuttaa siihen, mikä katsotaan kohtuulliseksi vesimaksutason

[1] Ks. Vesihuoltomaksut ja niiden korotuspaineet Suomessa, Kilpailu- ja kuluttajaviraston tutkimusraportteja 5/2023, ladattavissa osoitteessa: https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2023-05-tutkimusraporteja-vesihuoltomaksut.pdf (viimeksi käyty 15.1.2025).

korotukseksi, ja vähentää maksukorotuksista johtuvia riitatilanteita vastaisuudessa.

Timo Mattila
ylijohtaja

Antti Saastamoinen
johtava ekonomisti

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Postiosoite PL 5, 00531 Helsinki • **Puhelin** 029 505 3000 (pvm/mpm)
Y-tunnus 2502067-3 • **Sähköposti** kirjaamo@kkv.fi • **kkv.fi**

Sähköisesti allekirjoitettu - Elektroniskt underskriven - Digitally signed
Saastamoinen Antti, Vaikutusarviointi 2, 26.05.2025 10:08
Mattila Timo, ylijohtaja, 26.05.2025 10:15